

Pahor, Dušan Pirjevec, Lojze Kovačič, Marjan Rožanc, Taras Kermauer in številni drugi.

Podobno kot zapletene matematične ali fizikalne teorije, ki najdevajo svoje praktične aplikacije v tehnološko dovršenih izdelkih sodobnega časa – kot so denimo letala, računalniki ali cepiva –, tako tudi znanstveno delo v družboslovju in humanistiki terja svoje praktične aplikacije, ki naj bi služile skupnosti. Seveda se na tem mestu odpira ključno vprašanje: kaj naj bi v polju družboslovnih in humanističnih znanosti predstavljalo aplikacijo? Z vidika naravoslovnih znanosti splošna uporabnost tiči v dejstvu, da naj bi služile tako *človeštvu* kot domnevnemu *civilizacijskemu in tehnološkemu napredku*. V tem pogledu se po drugi plati morebiti kot ključna za predstavitev zapletenih družboslovnih in humanističnih teorij kaže ravno esejistika – gre za način približanja kompleksnih spoznanj in pogosto zgolj navidez zapletenih analiz – ki so jim v ta namen pridani pridevniki tipa objektivnost in eksaktnost – ostalim pripadnikom skupnosti.

Če potegnemo vzporednico na primeru, se lahko vprašamo, kakšen smisel bi imele številne aeronavtične znanosti, če bi s potniškimi letali leteli zgolj v teoriji in v številnih načrtih, knjigah, elaboratih, še vedno pa bi potovali peš in s konji. Identično vprašanje si je vedno znova potrebno zastaviti tudi v primeru družboslovnih znanosti – šele potem bomo morebiti prišli do spoznanja, da tudi esejistika ni in ne bi smela biti zgolj končni cilj, temveč sredstvo, s katerim bi človeštvo lahko preprečilo številne nepotrebne konflikte, vojne, politične in ideološke manipulacije, trpljenje otrok ipd. Tudi družboslovna in humanistična spoznanja imajo moč reševanja človeških življenj – prav tako kot medicina, mikrobiologija ali diplomacija. Na primer nedavni primer balkanskega konflikta, ki ga je predvsem medijska konstrukcija zgrešeno enačila z religijsko vojno, je morebiti najbolj zgovoren. Eden izmed pomembnih kazalcev, kako zgrešeno naj bi bilo za družboslovnega znanstvenika preziranje esejistike, tudi in predvsem kot sredstva predstavljanja lastnih rezultatov, je tudi podeljevanje najbolj prestižnih (znanstvenih) *Nobelovih nagrad*. Morebiti niso dosežki številnih naravoslovnih znanosti (s površinskim videzom manka klasifikacije ostalih znanosti) zaman postavljeni ob bok nagradi v literaturi in nagradi za prispevek k svetovnemu miru – v obeh primerih naj bi šlo za širjenje duha spoznanja in potrjevanje najbolj cenjenih človeških vrednot, med katerimi je nedvomno življenje kot tako.

Literatura:

Niko Toš, Ivan Bernik ur. (2002): *Demokracija v Sloveniji – prvo desetletje*. Založba FDV, Ljubljana.

Gregor Starc

Mitja Velikonja: Mitografije sedanjosti – Študije primerov sodobnih političnih mitologij. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Scripta, 2003 198 strani (ISBN 961-6446-50-9), 5.600 SIT

V knjigi *Mitografije sedanjosti* je avtor Mitja Velikonja zbral in dopolnil celo vrsto svojih tekstov na temo sodobnih mitologij, ki jih je zapisal v zadnjem desetletju. Vsebinsko knjige temelji na bolj poglobljeni analizi konkretnih primerov funkcioniranja različnih mitov v sodobnem svetu, ki so večini bralcev, poslušalcev in gledalcev informativnih političnih vsebin vsaj bežno znani, ob prebiranju knjige pa lahko dobijo tudi vpogled v delovanje teh mitov oziroma jih sploh pripoznajo kot mite. Ena izmed osnovnih značilnosti mitske govornice je namreč prav ta, da je naslovniki ne zaznajo kot mita, ampak kot del naravne ureditve našega sveta. S pomočjo ilustrativnih primerov avtor bralcu omogoči, da se seznanijo in hitro dojamajo funkcijo mita v vsakdanjem

življenju, sočasno pa mu omogoča tudi razumeti, zakaj so se bili npr. v nedavnih balkanskih vojnah nekdanji prijatelji, sosedje in sorodniki sposobni pobijati med seboj in pri tem celo misliti, da delajo edino pravo in pravično stvar. Knjigo še posebej odlikujejo številne študije primerov, ki so sicer v slovenskem družboslovnem znanstvenem prostoru žal bolj izjema kot pravilo, saj uspejo jasno pokazati, kako se lahko v določenih situacijah in na precej iracionalnih temeljih izoblikuje povsem racionalen režim resnice, ki ljudem omogoči različne klasifikacije stvari in razločevanja pravičnega od krivičnega, pravičnega od napačnega, dobrega od zlega. Ravno zaradi berljivosti, jasnosti, ilustrativnosti in aktualnosti opisanih primerov sodobnih mitologij ter obilico slikovnega materiala lahko knjiga služi tudi kot zelo prijazno študijsko gradivo študentom in študentkam družboslovno-humanističnih študijev.

Pravzaprav bi dele knjige lahko predpisali kot obvezno čtivo tudi poslancem, politikom in ostalim, ki sodelujejo pri sprejemanju zakonodajnih in političnih odločitev, s katerimi hote ali nehotе prizadenejo učinkovito delovanje skupnosti, različnih skupin ljudi ali zgolj nemočne posameznike, zaradi česar se vse bolj zdi, da država ne funkcioniра zaradi politike ampak navkljub politiki. Po drugi strani pa bi bilo mogoče boljše, da se omenjenim mogočnikom branje te knjige sploh prepove, saj bi jim lahko dosledna in udarna kritična dekonstrukcija konkretnih političnih mitologij služila ravno nasprotno – kot zbirka receptov, kako določeno škodljivo in izrazito nehumano stvar lahko spremeniš v skrajno sofisticirano, koristno in človekoljubno dejanje, kot npr. križarske vojne, Hitlerjevo reševanje židovskega vprašanja ali pa bolj aktualno ameriško izvažanje blagoslova demokracije v države tretjega sveta. Vsi trije omenjeni dogodki so namreč temeljili/temeljijo na skladovnicah mitov, v katere je treba le verjeti – in mit vsebuje mehanizem, ki nauči ljudi verjeti – pa so delovali in še vedno delujejo.

V drugem poglavju se avtor spoprime z mitologijami našega časa in analizira oblikovanje mita voditelja, pa naj si bodo to nekdanji voditelji, kot so Bismarck, Lenin, Hitler, Tito, Atatürk, Che Guevara, Gandhi, Homeini in drugi, ki so sedaj že v mitološkem onostranstvu, ali pa nekateri še živeči, kot so Haider, Berlusconi, Havel ali Milošević, ki še tlačijo zemljo na prostosti ali v zaporniških celicah. Vsi omenjeni voditelji so del bolj ali manj utopičnih idej, ki jih Velikonja tudi predstavi. Kot pravi, te utopije v nasprotju z miti omogočajo tudi dvom in diskusijo, lahko pa se celo uresničijo, čeravno so takšne bolj redke. V tem pogledu je zanimivo avtorjevo nizanje primerov utopičnih idej v delih Thomasa Moora, Francisca Bacona, Daniela Defoeja, ki, ne da bi bilo to posebej izpostavljeno, kaže na to, da se je morda Marx, ko je koval ideje o razrednem boju in kraljestvu svobode, navdihoval tudi pri njih in da tudi komunizem ni bil le sovjetska zarota. Sodobne mitologije in utopije so nujno podkrepjene tudi z vizualno simboliko, od kljukastega križa in peterokrake zvezde, sokolov, orlov in ostale perjadi, mnogoterih različnih krščanskih križev do avreole rumenih evropskih zvezdic, med katerimi zdaj sveti tudi slovenska. Poglavje se zaključuje z zelo dobro, domiselno in povrh vsega še zabavno analizo primera Bossijeve neodvisne Padanije in vzpostavljanja padanske nacionalne identitete, ki razkriva, da mit kljub vsemu ni vsemogočen in da se s tovrstnimi političnimi manevri sicer da obnavljati in harmonizirati zamišljeno nacionalno skupnost, zelo težko pa jo je na tak način zgraditi iz nič.

V tretjem poglavju se Velikonja loti aktualnih postsocialističnih mitologij in na pronicljiv in zbadljiv način razkriva prežetost slovenskega političnega prostora z mitologijo socialistične zarote, ki še vedno deluje. Pomenljiva je njegova ugotovitev, da imamo v Sloveniji črnogorsko, srbsko in albansko mafijo, ne pa tudi slovenske mafije. Imamo zgolj različne gorenjske in druge naveze, medtem ko je izraz mafija rezerviran le za pripadnike nekdanjega socialističnega režima – udbomafijce. Slovenska politična desnica je vse od konca Demosove vlade naprej skrbno razvijala in negovala idejo udbomafijca. Nenazadnje je tudi zadnja volilna kampanja temeljila na nenehno ponavljani ideji kidanja tistih, ki so vladali '15 let na 40 let podlage'. Edina težava pri vsem tem je, kot razkriva Velikonja, da nimamo niti enega primerka udbomafijca, ki bi ga lahko ljudem pokazali. Zelo dobro poznamo njihove dejavnosti in njihove lastnosti, ampak v nasprotju s tasmanskim tigrom nimamo niti ene fotografije ali okostja, ki bi skrivnostnega udbomafijca raz-

krinkala in materializirala. Pravzaprav bi po besedah avtorja razkrinkanje sesulo ta mitski konstrukt in njegovi protagonisti bi izgubili velik del svojega arsenala, saj se sme proti udbomafijcem, tako kot proti teroristom, pravičniško bojevati z vsemi sredstvi le, če so ti skrivnostni, zakriti, nedoločni in se jim da zaradi tega z lahkoto pripisati kakršnekoli lastnosti in grehe. Analiza postsocialističnih mitologij se dotakne tudi vloge religije in cerkve v njihovem funkcioniranju in pokaže na to, da so mehanizmi delovanja cerkve in nacionalne države analogni, da svojo mitološko snov črpajo iz istih virov in da uporabljajo celo prirejene verzije istih sloganov, v katerih sta bog in domovina seveda na prvem mestu. Predzadnje poglavje o sodobnih mitologijah Balkana se prav tako močno opira na analizo verskega simbolizma in nazorno prikaže, kako je mogoče religijo in zgodovino mobilizirati ter ju spremeniti v še en dokaz neprehodne razlike med Nami in Drugimi, pri čemer takšen mitološko podkrepeljeni diskurz sporoča, da je Druge za povrh vsega še najbolje iztrebiti, kar se je nedavno v praksi dokazovalo na Hrvaškem, v Bosni in na Kosovu.

Vsebinsko knjige zaokroža zadnje poglavje, ki je posvečeno analizi politične mitologije prek analize podob. V tem okviru pa odlični primeri propagandnih materialov iz različnih koncev sveta in iz različnih obdobij 20. stoletja slovenskega bralca spravijo kar nekoliko v zadrego, ko jih avtor sooči še s propagandnimi materiali slovenskih volitev iz leta 2000. Razen tega da so slovenski volilni plakati vseh strank narejeni po istem kopitu, so tudi skrajno neinovativni, neizzivalni in dolgočasni, v primerjavi z npr. propagandno mašinerijo srbskega študentskega gibanja Otpor, ki je s primitivno tehnologijo produkcije materialov brez blišča, a z obilico humorja in iznajdljivosti pripomoglo k padcu Miloševića. Ob tem nehote dobimo občutek, da bi se kljub mitološki slovenski večvrednosti lahko od nekdanjih sozdravljancev marsičesa naučili.

Knjiga na inovativen način prikaže in razgrajuje delovanje mita. Mit funkcionira kot diskurz, prenaša in ustvarja namreč specifične pomene o realnosti in čeprav se zdi, da je le nekaj simbolnega, neempiričnega, Velikonja s paletto primerov ponazori, da mit deluje zelo konkretno in ima materialne posledice. Vsebina knjige je tako primerna za vse tiste, ki bi se radi seznanili s tem, zakaj npr. Haiderju še vedno uspe zmagovati ali zakaj mit o Kosovem polju še danes buri duhove, in ki se ne zadovoljijo le s popisom in z razlago o tem, kakšne so stvari v naši družbi, ampak bi radi dobili tudi nekaj informacij o tem, zakaj so takšne, kot so, in kako jih je mogoče prestaviti drugam.

Ksenija Šabec

Cirila Toplak: Združene države Evrope – Zgodovina evropske ideje. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Politični procesi in inštitucije, 2003
158 strani (ISBN 961-235-137-6), 3.800 SIT

Aleš Debeljak: Evropa brez Evropejcev. Ljubljana: Sophia, zbirka Spekter, 2004
219 strani (ISBN 961-6294-54-7), 4.200 SIT

ključne besede: Evropa, evropska kultura, Evropska unija, nacionalna identiteta

Procesi evropskega združevanja, ki jim je ob zadostni meri retrovizivske distance mogoče slediti daleč nazaj v preteklost, so predstavljali pomembno temo tako zgodovinskih, esejističnih, leposlovnih kot tudi znanstvenih del. Ni pretirano trditi, da se je z intenzivnejšimi integracijami zlasti po zgodovinskem letu 1989, ki pomeni formalno ukinitvev hladne vojne in padec komunističnih režimov v vzhodni Evropi, produkcija knjig o Evropi in evropskih narodih povečala, prav tako pa tudi zanimanje zanje.